

Ενότητα 36

Ο ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου

Κώστας Μπακάλης: history-logotexnia.blogspot.com

Α. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ

- Το 10^ο αιώνα π.Χ. εγκαταστάθηκαν Έλληνες στη γη της Ιωνίας στα πλαίσια του α' ελληνικού αποικισμού

▲ Συμβουλευθείτε σύγχρονους χάρτες που εικονίζουν τις χώρες γύρω από τον **Εύξεινο πόντο** και τη Μεσόγειο θάλασσα και καταγράψτε πόλεις που επιβιώνουν από την εποχή του **β' αποικισμού (8^{ος} αιώνας)**.

Μέσα του 19^{ου} αι.: οι μεταρρυθμίσεις του Χάτι Χουμαγιούν (1856) & οι θετικές οικονομικές προοπτικές στη Μ. Ασία έκαναν πολλούς Έλληνες από την Ελλάδα και από άλλες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας να μεταναστεύσουν στην Μ. Ασία.

Ο Σουλτάνος πιεζόμενος από τις Δυνάμεις μετά την ήττα του στον Κριμαϊκό πόλεμο, προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις, γνωστές ως Χάτι Χουμαγιούν. Hatt-ı Humayun = Νόμοι Ευεργετικοί.

Στόχος η διασφάλιση της ισότητας όλων των υπηκόων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας Ανεξαρτήτως θρησκείας ή φυλής.

Περίοδος ανάπτυξης Ελληνισμού εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί
εξακολουθούν να αποτελούν την
μεγάλη πλειονότητα.

Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες ωστόσο
είναι ιδιαιτέρως εύπορες και καλά
οργανωμένες,

Εκπροσωπούνται στις οθωμανικές
αρχές από τους επικεφαλής τους
προκρίτους & αρχιερείς.

Στη Σμύρνη η πλειονότητα του
πληθυσμού είναι Έλληνες (400.000
το 1912).

❑ Ελληνικές κοινότητες

▲ Σε ποιες πόλεις υπάρχει
σημαντική παρουσία Ελλήνων;

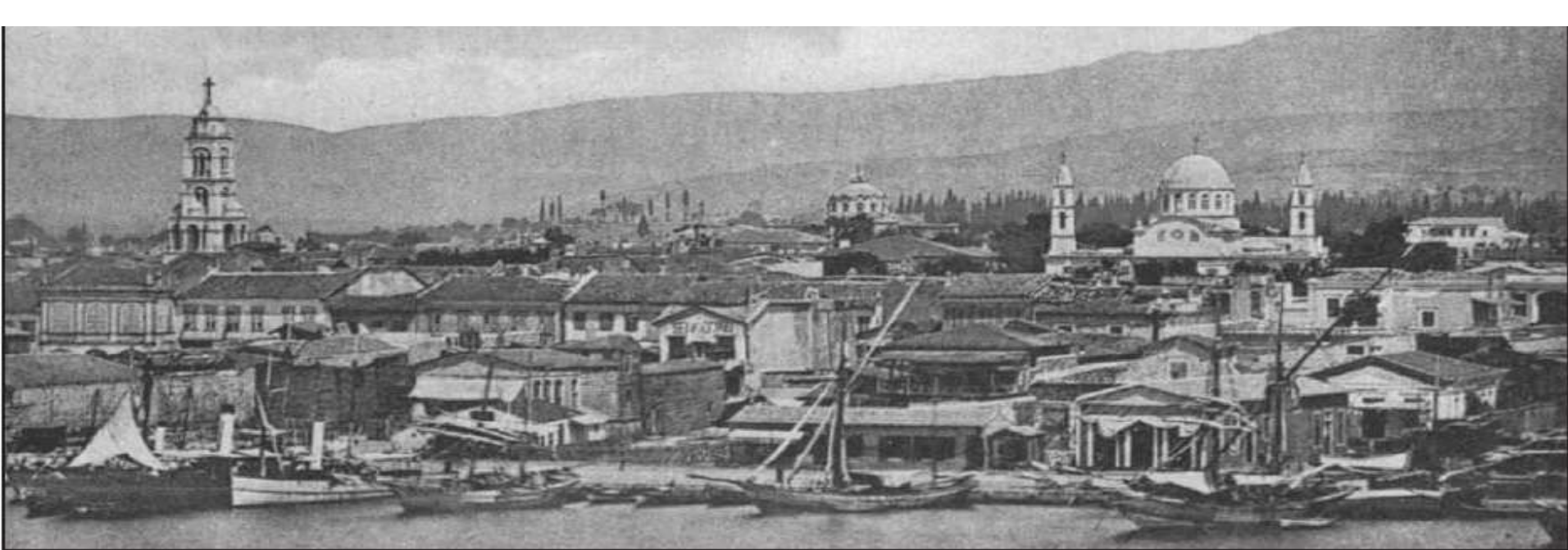
▲ Διαφημιστικό δελτάριο υποδηματοποιού της Σμύρνης, γραμμένο στα ελληνικά, στα εβραϊκά, στα αρμένικα και στα γαλλικά.

▲ Η ελληνική αποβάθρα την περίοδο συγκομιδής των σύκων. Ο εύπορος ελληνικός πληθυσμός της Σμύρνης ήταν διπλάσιος από εκείνον της Αθήνας.

Στην πόλη κυριαρχούσε το ελληνικό στοιχείο. Ο πληθυσμός των Ελλήνων άγγιζε τις τριακόσιες χιλιάδες ψυχές και είχαν το μονοπώλιο των ξερών σύκων, της σουλτανίνας και των βερίκοκων-προϊόντα για τα οποία η Σμύρνη ήταν ξακουστή. Επιπλέον ήταν ιδιοκτήτες πολλών από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις της πόλης, ανάμεσα στις οποίες περιλαμβάνονταν τα δυο μεγαλύτερα πολυκαταστήματα, του Ξενόπουλου και το Ορισντιμπάκ, που εμπορεύονταν αγαθά εισαγόμενα απ' όλον τον κόσμο. Γκάιλς Μίλτον, Χαμένος Παράδεισος, Αθήνα 2008, σ 29

Σμύρνη σήμερα

- Οι Έλληνες ασχολούνται κυρίως με το **εμπόριο**.
- **Σμύρνη**: εμπορική πύλη για όλη την Ανατολή ⇒ δραστηριοποιούνται πολλές ελληνικές **επιχειρήσεις** (**εμπορικοί οίκοι**, **ναυτιλιακές εταιρείες**, **τράπεζες**).
- Λειτουργούν ελληνικά **σχολεία** (Ευαγγελική Σχολή, Κεντρικό Παρθεναγωγείο, Ομήρειο) και **πολιτιστικοί σύλλογοι**.
- Υπάρχουν επίσης **τυπογραφεία**, όπου εκδίδονται ελληνικά βιβλία και εφημερίδες.

□ Ελληνικά εκπαιδευτήρια Σμύρνης

□ Η προκυμαία της Σμύρνης

▲ Ο ναός της Αγ. Φωτεινής

SMYRNE - Une partie des Quais

ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΠΥΡΝΑΙΑΣ ΕΜΠΟΡΙ

Β. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

➤ Μεγάλα εμπορικά κέντρα: **Τραπεζούντα, Κερασούντα, Σαμψούντα**

Οι Έλληνες
του Πόντου

- ζούσαν οργανωμένοι σε ακμάζουσες ελληνορθόδοξες κοινότητες.

Ασχολούνταν

- κυρίως με την **αγροτική οικονομία**
- και το **εμπόριο**.

Ο ελληνισμός του Πόντου στις αρχές του 20ού αιώνα

Ο ποντιακός ελληνισμός [...], παρόλο που δε διατηρούσε άμεση επαφή με την Ελλάδα, είχε διασώσει [...] ένα ιδίωμα της ελληνικής [...]. Η επικοινωνία με την Κωνσταντινούπολη και τη νότια Ρωσία και το ζωηρό εμπόριο της Τραπεζούντας και των άλλων λιμανιών της Μαύρης θάλασσας εξηγούν το σχετικά υψηλό πολιτιστικό επίπεδο και την ανεπτυγμένη συνείδηση της ελληνικότητας των χριστιανών των παραλίων του αποκομμένου Πόντου.

Ε. Κατσιαδάκη-Γαρδίκια, «Μικρά Ασία», Ιστορία του ελληνικού έθνους, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΙΔ', σ. 368.

► Χορός Ποντίων στην Τραπεζούντα.
Κάρτα των αρχών του 20ου αιώνα

Το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας ιδρύθηκε το 1682 από τον μεγάλο δάσκαλο του έθνους Σεβαστό Κυμινήτη και λειτούργησε έως το 1922. Η ελληνική παιδεία στη Μικρά Ασία συντελούσε στην τόνωση του εθνικού φρονήματος των Ελλήνων Μικρασιατών.

Editeur: Cassini, Firenze.

Guzel Hissar. Eglise Cath'le gréque. Collège grec.

▲ Το ελληνικό σχολείο (Φροντιστήριο) Τραπεζούντας Κάρτα των αρχών του 20ου αιώνα

Αδελφότητα των Ελλήνων της Τραπεζούντας, 1904. Ομάδα μελών της αδελφότητας. Αρχειοθήκη Εθνικού Αρχείου.

**Γ. ΔΙΩΓΜΟΙ
ΤΟΥ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

① Η ενίσχυση του τουρκικού εθνικισμού, ιδίως → μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων (1908)

② η επιδίωξη ισχυρών
γερμανικών
συμφερόντων να
κερδίσουν κυρίαρχη θέση
στην οθωμανική
οικονομία **εκτοπίζοντας:**

1. Έλληνες

2. Αρμένιους

3. Και Εβραίους.

Οδήγησαν σε συστηματικούς διωγμούς ελληνορθόδοξων
πληθυσμών από το 1913.

❑ Γιατί επιδεινώθηκε η θέση του ελληνισμού της οθωμανικής αυτοκρατορίας από το 1913 και μετά;

Οι Νεότουρκοι και ο ελληνισμός της Οθωμανικής αυτοκρατορίας

Ο Α΄ Παγκόσμιος που φέρνει την οθωμανική εξουσία στο πλευρό του Άξονα οξύνει το κλίμα καχυποψίας κατά των χριστιανών, πολύ περισσότερο που οι τελευταίοι, ύποπτοι για συνεργασία με τις δυνάμεις της Αντάντ, δεν αργούν να θεωρηθούν ως εχθροί του κράτους, άρα υπονομευτές της ύπαρξής του. [...] Σ' αυτό το πλαίσιο αρχίζουν, ήδη από το 1913, να γίνονται φανερά τα μέτρα ριζοσπαστικοποίησης, απ' όλες τις απόψεις, της πολιτικής των Νεοτούρκων. Η τουρκοποίηση του κράτους, της κοινωνίας και του εδαφικού χώρου αναδεικνύεται σε μοναδική λύση σωτηρίας για το κράτος. Όμως, μέσα από μια διαδικασία αλληλεξάρτησης, όσο η τουρκοποίηση της «οθωμανικής» εξουσίας νομιμοποιεί την πολιτική του ελληνικού κράτους, άλλο τόσο και η ελληνοποίηση των Ρωμιών νομιμοποιεί την πολιτική των Νεοτούρκων.

Σ. Αναγνωστοπούλου, Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919, οι ελληνορθόδοξες κοινότητες, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 523.

Στα χρόνια που ακολούθησαν 150.000 Έλληνες περίπου εκτοπίστηκαν στην ενδοχώρα της Μ. Ασίας.

Οργανώθηκαν τάγματα εργασίας, κατατάσσονταν άνδρες πάνω από 45 χρονών και οδηγούνταν για αγγαρείες σε λατομεία και δημόσια έργα.

Έτσι, εξοντώθηκαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες της Μ. Ασία και του Πόντου, καθώς και Αρμένιοι.

- Σε ποια εθνική ομάδα νομίζετε ότι ανήκουν οι άνθρωποι της φωτογραφίας;
- Υπάρχει κάποια ένδειξη για την ψυχολογική τους κατάσταση;
- Ποια νομίζετε ότι ήταν η μοίρα τους;

ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ του Α΄ παγκοσμίου πολέμου - ΜΕΤΡΑ ΕΞΟΝΤΩΣΗΣ

- **εκτοπισμοί** : μεγάλο μέρος των ελληνικών πληθυσμών (Α. Θράκης, Δ. Μικρασίας & Πόντου)
 - ✓ εκτοπίζονται στη μικρασιατική ενδοχώρα
 - ✓ εκεί αναγκάζονται να εκτουρκιστούν, καθώς είναι:
 - μακριά από το Πατριαρχείο
 - χωρίς ελληνικά σχολεία
- **καταναγκαστική εργασία** :
 - ✓ άντρες πάνω από 45 ετών,
 - που δεν κατατάσσονταν στο στρατό
 - υπηρετούν σε τάγματα εργασίας (*αμελέ ταμπουρού*)
 - ✓ τα τάγματα εργασίας βρίσκονταν στα βάθη της Μικρασίας
 - ✓ όσοι υπηρετούσαν σ' αυτά
 - δούλευαν κάτω από εξοντωτικές συνθήκες, σε λατομεία, ορυχεία, διάνοιξη δρόμων και αλλού.
 - πέθαιναν από πείνα, κακουχίες και αρρώστιες.
- **διώξεις** : στον Πόντο
 - ✓ Έλληνες (40% : 1.000.000) και Αρμένιοι κρατούσαν στα χέρια τους την οικονομική ζωή της περιοχής
 - ✓ από το 1915 :
 - αντέδρασαν στην τουρκική καταπίεση
 - ανέβηκαν αντάρτες στα βουνά για να περισώσουν ό,τι ήταν δυνατό ⇒
 - ⇒ ένταση της καταπίεσης από πλευράς Τούρκων
 - ✓ στην Αρμενία το 1915 σφαγιάστηκε το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (γενοκτονία των Αρμενίων)

Δ. Η ΚΙΝΗΣΗ ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ

■ Στα τέλη του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, όταν γινόταν λόγος για την «**αυτοδιάθεση** των **λαών**», εκδηλώθηκε αυτονομιστική κίνηση των Ελλήνων του Πόντου.

■ Τον Ιούνιο 1920 ιδρύθηκε σε εδάφη όπου κατοικούσαν Πόντιοι & Αρμένιοι **ομόσπονδο ποντοαρμενικό κράτος**, που αναγνωρίστηκε από τη συνθήκη των Σεβρών.

■ Ωστόσο, η ζωή του υπήρξε σύντομη.

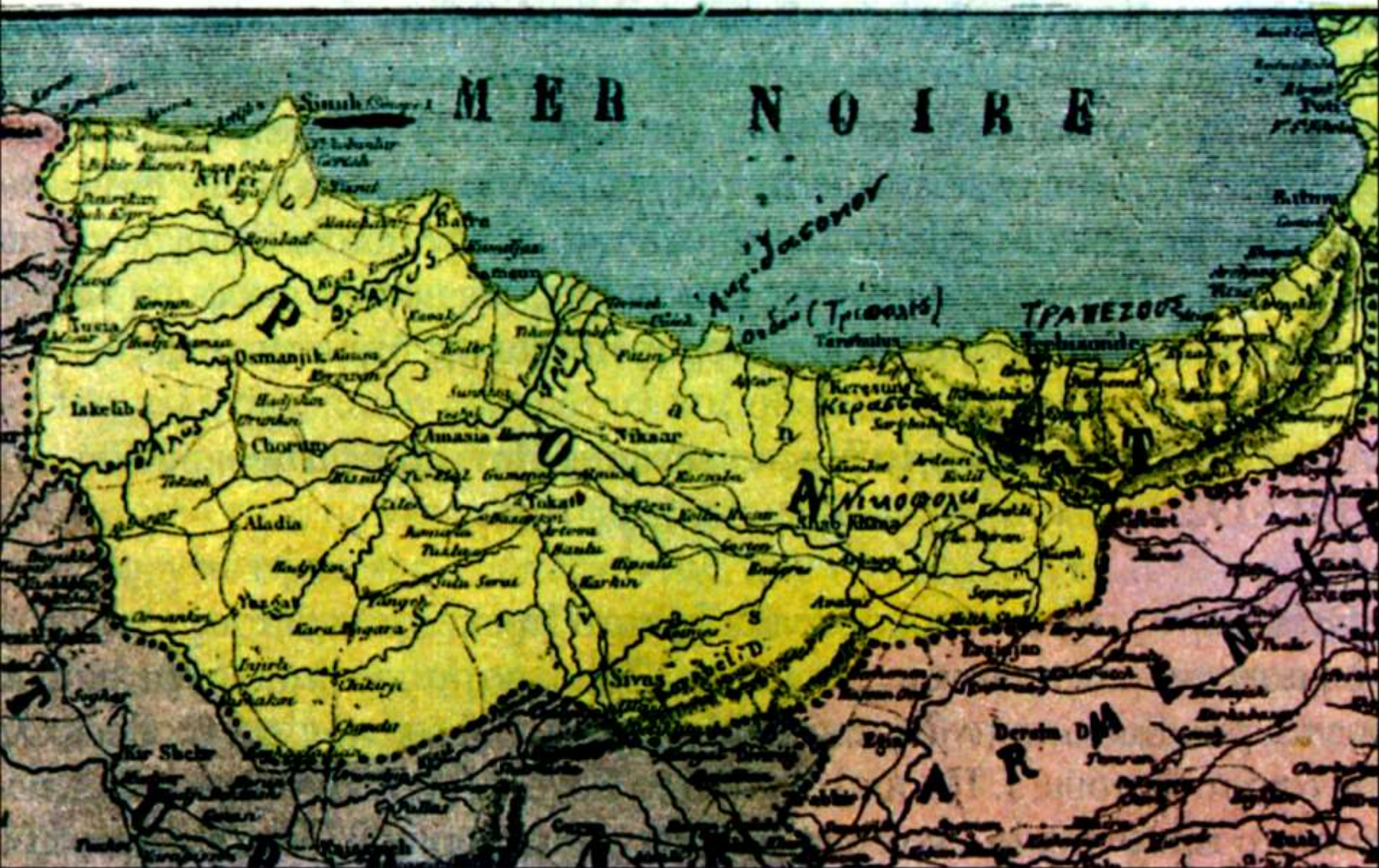
Ο Χρύσανθος Φιλιππίδης, μητροπολίτης Τραπεζούντας στη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου και της Μικρασιατικής Εκστρατείας, πρωτοστάτησε στον αγώνα για τη δημιουργία αυτόνομης «Δημοκρατίας του Πόντου».

▲ Ο ναός της Αγίας Σοφίας στην Τραπεζούντα

Carte de la République du Pont (Euxin)

Χάρτης της δημοκρατίας του Πόντου. Οι Έλληνες του Πόντου επιδίωκαν αρχικά την ίδρυση ελληνικού κράτους στη βόρεια Μικρά Ασία, αίτημα που δεν υιοθέτησε ο Ελ. Βενιζέλος για λόγους διπλωματικής τακτικής. Οι Πόντιοι τελικά προσανατολίστηκαν στη δημιουργία ποντοαρμενικής ομοσπονδίας, όμως η άνοδος του τουρκικού εθνικισμού απέτρεψε μια τέτοια εξέλιξη.

II. ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

1. Ο ρόλος των Ελλήνων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας την περίοδο 1913-1918

[...] Είναι προφανές ότι, την περίοδο ανάμεσα στο 1913 και το 1918, όλοι οι κοινοτικοί μηχανισμοί [ενν. οι ελληνορθόδοξες κοινότητες της Μικράς Ασίας], δηλαδή τα σχολεία, φιλανθρωπικά και άλλα ιδρύματα και σωματεία, τίθενται υπό τον έλεγχο των προξενικών αρχών [ενν. της Ελλάδας], ενώ αναπτύσσεται ένα δίκτυο «προπαγάνδας», μέσα από το οποίο πρέπει να οργανωθούν οι Έλληνες, για να συμβάλουν στην υλοποίηση των εθνικών στόχων, δηλαδή, σ' αυτή τη φάση τουλάχιστον, στις πολιτικές επιδιώξεις της Ελλάδας, οι οποίες επικεντρώνονται: στην, έμμεση έστω, υπονόμευση της κυβέρνησης των Νεοτούρκων και στην εξυπηρέτηση των στρατηγικών των Δυνάμεων της Αντάντ.

Σ. Αναγνωστοπούλου, *Μικρά Ασία, 19ος αι.-1919, οι ελληνορθόδοξες κοινότητες*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 540.

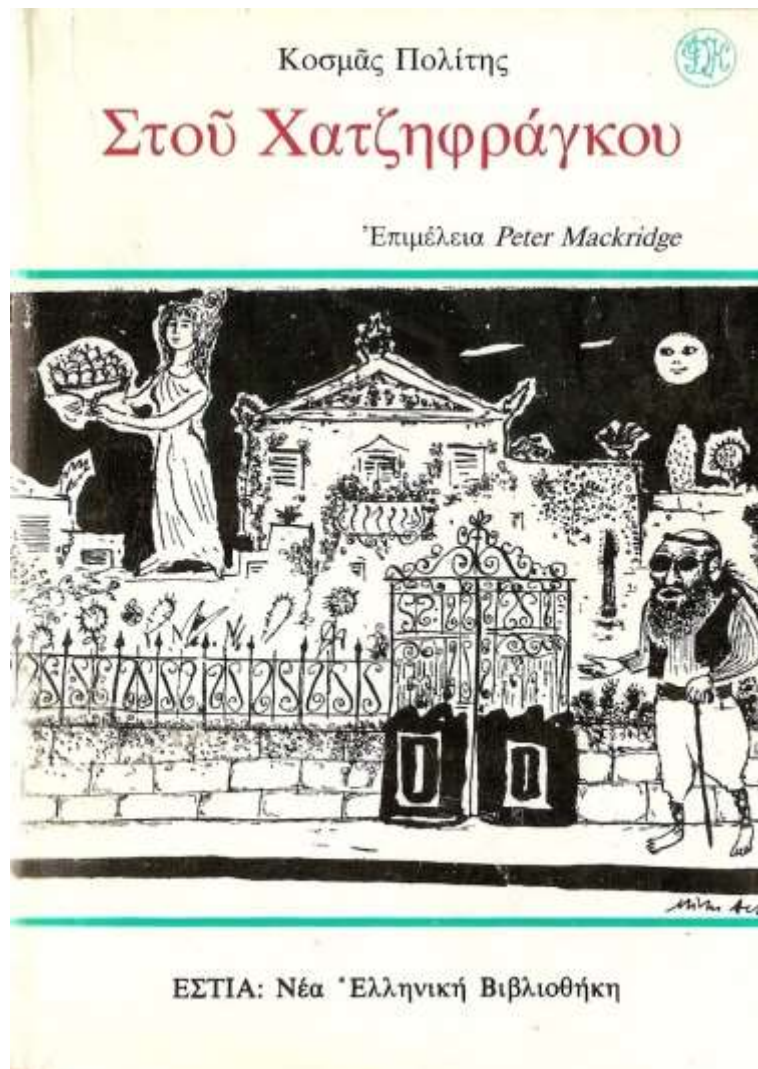
2. Νεότουρκοι: οι Έλληνες επικίνδυνοι για το τουρκικό κράτος

[...] Σ' ένα φερμάνι της τουρκικής κυβέρνησης προς το νομάρχη της Σμύρνης, που χρονολογείται από τις 14 Μαΐου 1914, υπογραμμίζεται ότι «οι Έλληνες εκμεταλλεύονται τις περιστάσεις για να προκαλέσουν ένα ισχυρό επαναστατικό κίνημα, που θα ευνοούσε την επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων. Μέρα και νύχτα εργάζονται για να εκτελέσουν τη Μεγάλη Ιδέα. Είναι συνεπώς αδιαμφισβήτητο ότι η ύπαρξη Ελλήνων μέσα στο πλαίσιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας είναι δυσοίωνη για το τουρκικό κράτος από άποψη πολιτική και διοικητική. Είναι επείγον να εξαναγκαστούν οι Έλληνες που κατοικούν στις ακτές της Μικράς Ασίας να εγκαταλείψουν τα χωριά τους και να εγκατασταθούν στα βιλαέτια του Ερζερούμ και της Χαλδαίας» [στα βάθη της Μικράς Ασίας].

Δημοσίευση στη γαλλική εφημερίδα *Le Temps*, 19 Ιουλίου 1916.

Πηγή: Κ. Τσουκαλάς, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή*, Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σ. 457-458.

- ❑ **Διαθεματική δραστηριότητα:** Να διαβάσετε το μυθιστόρημα του Κ. Πολίτη Στου Χατζηφράγκου και να το παρουσιάσετε στην τάξη σας.

Διαβάστε επίσης:

